

Nr. A82/021

8 oktober 1982

DE SITUATIE IN POLEN

De toekomst in Polen ziet er zowel voor het regime als de bevolking somber uit.

De huidige Poolse leiders zijn niet in staat gebleken om het vertrouwen van de Poolse bevolking in de Poolse Verenigde Arbeiderspartij (PVAP) te doen herwinnen en nemen de toevlucht tot steeds hardere maatregelen om de orde en rust in het land te handhaven.

Het totale gebrek aan vertrouwen in de PVAP van het overgrote deel van de bevolking komt vooral tot uitdrukking in massale opzeggingen van het partijlidmaatschap en in frustratie van overheidsinitiatieven. Met name de jeugd kan als een "verloren generatie" voor de Poolse CP beschouwd worden.

De machthebbers in Polen lijken momenteel te menen, dat zij alleen constructieve veranderingen kunnen bewerkstelligen, wanneer alle oppositie maar eenmaal vernietigd is.

Dit vindt onder meer gestalte in de voorgenomen berechting van enkele vooraanstaande dissidenten, die kennelijk als zondebok moeten fungeren voor de slechte economische en politieke situatie.

Gezien de ontwikkelingen in Polen wijst alles er op, dat het regime in feite de hoop heeft opgegeven om de gunst van de bevolking te kunnen winnen en daarmee een echte oplossing van de problemen naderbij te brengen.

De PVAP

Er zijn geen aanwijzingen dat de Poolse Verenigde Arbeiderspartij (PVAP) zich na de invoering van de staat van beleg op 13 december 1981 dusdanig hersteld heeft, dat zij op korte termijn de "leidende rol in de maatschappij" weer op zich zal kunnen nemen.

Ondanks enkele verschuivingen in het Politburo lijkt de Poolse partijtop hopeloos verdeeld, terwijl de kloof tussen de bevolking en de partij steeds breder lijkt te worden.

Na de invoering van de staat van beleg vonden er drie bijeenkomsten plaats van het Centrale Comité van de PVAP. De eerste bijeenkomst betekende niet méér dan een vaststelling dat de Poolse CP inderdaad nog bestond.

Een tweede plenum bevestigde eens te meer de diepgaande verschillen over een aantal hete hangijzers in de Poolse politiek, zoals de hervatting van (CP-geleide) vakbondsactiviteiten, arbeiderszelfbestuur in de ondernemingen en de rol van de media.

Tevens bleek sprake van grote onenigheid tussen hen die een dialoog met de vrije vakbond Solidariteit voorstaan en degenen die een harde opstelling tegenover deze vakbond willen handhaven.

De laatste bijeenkomst van het Centrale Comité, medio juli 1982, was voornamelijk gewijd aan jeugdzaken.

Bij die gelegenheid werd vruchteloos naar wegen gezocht om bij de Poolse jongeren het vertrouwen in de PVAP te doen herleven. Verder vonden enkele wijzigingen in de partijtop plaats, waarbij zowel onder de aanhangers van de orthodoxe lijn als onder de (gematigde) hervormingsgezinden slachtoffers vielen.

Zo werd onder meer de Moskou-getrouwe verwijderd uit het Secretariaat van het Centrale Comité van de PVAP en benoemd tot Minister van Buitenlandse Zaken, Overigens bleef zijn lidmaatschap van het Politburo behouden.

Gesteld kan worden dat door de veranderingen in de partijtop zijn positie althans voorlopig versterkt heeft. Door het verdwijnen c.q. de overplaatsing van enkele exponenten van de beide uiterste vleugels van de PVAP heeft de generaal thans minder weerstanden tegen zijn "middenkoers" te vrezen. Daardoor heeft zich echter wellicht vervreemd van een aantal belangrijke CP-functionarissen, zowel uit de hoek van de "hard-liners" als van de hervormingsgezinden.

Wat de eersten betreft, lijkt de rol van in het geheel nog niet uitgespeeld.

Zolang het Kremlin echter achter het beleid van blijft staan, behoeft deze niet bang te zijn voor aantasting van zijn positie of beleid.

Kennelijk ziet de huidige Sowjetrussische leiding hem nog steeds als het enige - voor haar aanvaardbare - alternatief.

Enerzijds wordt de generaal door Moskou als enige in staat geacht om de orde in het land te handhaven, anderszijds geniet hij - meer dan enig andere Poolse machthebber - nog een zekere mate van vertrouwen bij de Poolse bevolking.

Het vertrouwen van Meskou in [redacted] werd met name tot uitdrukking gebracht in het communiqué, dat na zijn besprekingen met [redacted] op de Kim medie augustus 1982 werd uitgebracht. Daarin werd de sfeer van het treffen als "hartelijk" omschreven. De ontmoeting van beide leiders in maart j.l. werd daarentegen nog aangeduid als "zakelijk".

's beleid inzake de PVAP

In eerste instantie lijkt [redacted] 's beleid er op gericht om de politieke rust in het land te herstellen en om verbetering te brengen in de hachelijke economische situatie. Taken waarbij de door het overgrote deel van de bevolking gewantrouwde en verachte CP-kaders hem slechts in de wielen kunnen rijden. Poolse militairen hebben dan ook bestuurlijke taken op velerlei terrein en niveau overgenomen, een situatie zonder precedent in Oost-Europa.

Hierbij dient te worden opgemerkt, dat [redacted] er niet zozeer op uit is om de invloed van het militaire apparaat te vergroten, dan wel te verzekeren dat het bestuur en de controle zal geschieden door "onbesmette", competente figuren, die tevens door de militairegezagsstructuur verplicht zijn het door de Militaire Raad uitgestippelde beleid loyaal uit te voeren.

Voorts maakt [redacted] vooral nog de indruk minder aandacht te schenken aan de wensen van de orthodoxe vleugel binnen de PVAP dan aan de inzichten van de gematigde hervormingsgezinden. Dit moge blijken uit zijn verklaring op het laatste CC-Plenum, dat de democratische hervormingen, die tijdens het 9e Congres van de PVAP in augustus 1981 werden aangekondigd, niet zullen worden teruggedraaid.

Tegelijkertijd liet [redacted] echter weten geen "revisionistische tendenzen" te zullen dulden en blijft hij tegenover Solidariteit en dissidentebewegingen de harde lijn volgen.

Recente berichten over een wetsontwerp voor de oprichting van nieuwe (partij-getrouwe) vakbonden, duiden er zelfs op dat de Militaire Raad niet langer streeft naar een vergelijk met of de herleving van Solidariteit, maar naar de eliminatie van deze (thans verboden) vakbond.

Zoals reeds gesteld ziet het er naar uit dat de Poolse CP op korte termijn geen wezenlijke rol van betekenis in de politiek zal spelen.

Weliswaar verklaarde generaal [redacted] dat de PVAP weer opgebouwd en haar gezag hersteld dient te worden, maar hij maakte tevens duidelijk dat dit een prioriteit van de tweede orde is.

Eerst dienen de binnenlandse rust en de economie hersteld te worden.

Ten aanzien van de PVAP lijken de ideeën van [redacted] uit te gaan maar een minder logge en beter gekwalificeerde organisatie, waar tevens corruptie en baantjesjagerij tot het verleden zullen behoren. Voorts stelde hij dat de leiding inzake de besluitvorming bij de PVAP behoort te blijven, maar dat tevens rekening dient te worden gehouden met wensen van andere maatschappelijke krachten, zoals het militaire apparaat en de kerk.

Duidelijk is echter, dat de Poolse CP in geen geval in staat zal zijn om haar oude positie weer in te nemen zonder de directe steun van de militairen. Deze stand van zaken - waarschijnlijk niet in het minst de betrokkenheid van de kerk - moet vooral voor het Kremlin volledig onbevredigend zijn. Kenmerkend is dan ook, dat de huidige situatie in Polen in officiële Sowjetrussische publicaties gekenschetst wordt als de "Poolse crisis", hetgeen de grote bezorgdheid van Moskou tot uitdrukking brengt.

Het Poolse volk en de PVAP

De afkalving van de PVAP zet zich onverminderd voort. Aan het eind van de zeventiger jaren bedroeg het aantal partijleden circa 3,5 miljoen. Sedertdien zijn meer dan een miljoen leden uitgetreden of werden geroyeerd. Alleen al in de eerste helft van dit jaar hebben meer dan 120.000 leden hun partijboekje ingeleverd. Verreweg het merendeel van de opzeggingen werd gedaan door partijleden in de leeftijdsgroep tot 35 jaar. De huidige jeugd in Polen dient dan ook te worden beschouwd als een "verloren generatie" voor de Poolse CP. Een keihard gegeven is, dat gedurende 37 jaar van communistisch bewind het Poolse regime gefaald heeft om het enthousiasme van de jeugd voor een socialistische maatschappij te winnen. Protesten of wensen van de jongere generatie werden steeds genegeerd of de kop in gedrukt, terwijl de spaarzame maatregelen die genomen werden, veelal te elfder ure of te laat tot stand kwamen. Alle huidige voorstellen of beloften van de machthebbers aan de Poolse jeugd worden voor kennisgeving aangenomen of afgedaan met een schamper déjà vu. Immers, in 1973 had het Poolse regime onder de jongeren eveneens vergaande toezeggingen gedaan om haar situatie en toekomstverwachtingen te verbeteren. De toenmalige maatregelen bestonden uit rampzalige schoolhervormingen en het onder één paraplu samenbrengen van alle jeugdorganisaties. Vervolgens produceerde de propaganda-machine van de PVAP monumentale leugens over de grote successen die op deze terreinen behaald zouden zijn. Het kaartenhuis stortte tenslotte met de val van ineen.

Niet verrassend is dan ook dat grote aantallen Poolse studenten en jonge arbeiders zich bij de vrij vakbond Solidariteit aansloten.

Men ging het niet alleen om praktische verbeteringen in een bureaucratische éénpartijstaat, maar vooral om de eerlijkheid in de politiek. Men las (en leest) met walging de propaganda in de nieuwsbladen en bekijkt ieder voorstel van de partij met argwaan.

Ook stoort de jeugd zich - in veel sterkere mate dan andere groepen in de Poolse samenleving - aan het machtsmonopolie van de partij, die zij ziet als een verzameling van incompetenten en corrupte baantjesjagers.

Het is dan ook vooral de jeugd geweest, waarmee de Poolse machthebbers tijdens de rellen van 31 augustus en daarna te doen hebben gehad en met wie zij in de toekomst nog het meest te stellen zullen krijgen.

De oudere generatie in Polen lijkt zich voor het grootste deel bij de situatie te hebben neergelegd. De ouderen lijken bevreesd dat bij sterkere oppositie in de vorm van burgerlijke ongehoorzaamheid het regime de teugels wederom strakker zal aanhalen en de economische toestand nog meer zal verslechteren. Deze apathie van het oudere volksdeel wordt door de Poolse leiding verkocht als "vertrouwen in de maatregelen van de regering".

De realiteit is echter, dat bij deze categorie Polen te vaak de hoop op veranderingen ten goede de bodem werd ingeslagen. Men herinnert zich de gebeurtenissen van 1956, 1970 en 1976, toen evenmin iets terecht kwam van door een berouwvol regime toegezegde verbeteringen. Daarnaast heerst bij de ouderen - veel meer dan bij de jeugd - de naakte angst voor een direct ingrijpen van de Sowjet-Unie.

Duidelijk is dat voor hen de enige mogelijkheid belichaamt die voor Polen nog enig perspectief biedt. Een veel gebruikt argument is dan ook, dat men de generaal een reële kans moet geven om aan de ene kant in het binnenland orde op zaken te stellen en anderszijds het Rode Leger buiten de deur te houden.

Verwachtingen

In Polen bestaat thans de voor het Oostblok volstrekt abnormale situatie van een dominerend militair machtsapparaat, terwijl tegelijkertijd de partij niet in staat is vorm te geven aan haar leidersrol, die essentieel is voor het Oosteuropese systeem.

De partijleden zijn gedesoriënteerd, het partij-apparaat is kapot en de partij heeft het kleine beetje sympathie dat zij bij de arbeiders nog genoot verloren. Eerder al had zij de steun verspeeld van de intelligentsia en de jongeren. Polen is thans overgeleverd aan een leiding, die in wezen een belegerde minderheid vormt, bestaande uit de legerstaf, het veiligheidsapparaat en een kleine kern van partij-houdegens, die beseffen dat er voor hen onder enige vorm van liberalisering geen toekomst is, en die hun eigen overleving daarom vereenzelvigen met de overleving van het regime.

Hoewel een door het Kremlin gesteunde kleine en goedbewapende minderheid het land draaiende kan houden en de orde tot op zekere hoogte kan handhaven, lijkt zij niet in staat om Polen uit de economische en politieke crisis te halen. Hooguit kan zij een nieuwe crisis tijdelijk uitstellen.

De Poolse machthebbers lijken momenteel te menen, dat zij alleen constructieve veranderingen tot stand kunnen brengen, wanneer alle oppositie maar eenmaal vernietigd is.

Tevens probeert de Poolse leiding de volksgeest gunstig te stemmen door te blijven hameren op haar bereidwilligheid om ondanks alle huidige repressie democratische hervormingen voor te staan.

Doch zelfs als zij werkelijk hervormingen beoogt, dan zal zij een breder draagvlak in de bevolking nodig hebben om succes te behalen.

Alles wijst er op dat het regime in feite de hoop heeft opgegeven om de gunst van de bevolking te kunnen winnen en daarmee een echte oplossing van de problemen naderbij te brengen.

Vooralsnog ziet het er niet naar uit dat de bloedige afloop van de recente ongeregelheden in Polen de bevolking en met name de jongeren ervan zal weerhouden zich actief tegen de huidige machthebbers te blijven verzetten.

Te verwachten is dan ook, dat gebeurtenissen zoals die van 31 augustus j.l. - die overigens een aanzienlijk grotere arbeidersparticipatie hebben gekend dan tot dusverre van officiële zijde is toegegeven - regelmatig in het Poolse straatbeeld zullen terugkeren.

Verder ligt het in de lijn der verwachting, dat naast spectaculaire acties als straatdemonstraties en wellicht zelfs stakingen, vooral ook passieve vormen van verzet zullen worden gehanteerd, onder meer door het frustreren van de arbeidsproductiviteit en het systematisch boycotten van regeringsinitiatieven, zoals de "patriottische beweging voor nationale wedergeboorte" en de aanzetten tot "nieuwe vormen van arbeiderszelfbestuur".

Ook bestaat de uiterst gevaarlijke mogelijkheid van een spontane uitbarsting van niet-georganiseerde oppositie. Het regime lijkt een dergelijk risico enigszins onder controle te willen krijgen door thans op nogal provocerende wijze vooraanstaande leden van het Comité voor Verdediging van de Arbeiders (KOR) voor het gerecht te dagen.

De partijgelovigen willen het daarmee laten voorkomen alsof vooral de KOR-leden en de organisatoren en aanstokers zijn van alle troebelen en de promotors van geweld, opstand en oppositie tegen de Sowjet-Unie. Als deze mannen tot zondebok worden gemaakt, dan kan dat de gemoederen nog meer doen oplaaien, maar geeft dat de autoriteiten tegelijkertijd de kans om de loop der ontwikkelingen enigermate in eigen hand te houden.

De aantijging zelf getuigt overigens wel van een uiterst grove miskenning van de Poolse problemen, die in geen geval voortspruiten uit de activiteiten van een handvol dissidenten.